

MEGHALT AZ ÖREG BURI

Az ütött-kopott paraszti folyosón futkosás támadt. Lámpa lobbant a sötétben. A kis proletárház csontosarcú gazdája bekiáltott az uccai szobába:

— Julis, Julis, gyere ki, baj van, rosszul van az öreg!

Sietős léptek: az udvar sarkában álló, féltetejű szobakonyha rozoga ajtaján négyen tuszkolódtak be, az öreg Szántóné, a beteg felesége, Julis, a lánya, Ferenc, a fia és az öreg Szántó veje: Schultz, a házigazda. Ferenc ittlakik a közelben, az anyja ment el érte.

Megálltak az alacsony helyiségben, behúzták maguk után az ajtót. A kis szobakonyhában főzés és öreg ruhák szegényes szaga szorongott. A falon lógott a pislogó petróleumlámpa.

A rozoga ágyban szürke, csíkos huzatú dunyhájában hanykolódott az öreg Szántó, összegyűrt, pirosas párnáján nyújtogatva őszes fejét. Néha megcsikordultak a fogai. Szemeit keményen összehúzva a plafonra bámult. Verejtékes inge nyitva, sovány melle erősen emelkedett és időnként csendes hörgés tudatta, hogy elhasznált ereje nehezen viaskodik a betegséggel. Szeme kimeredt és hanykolódása elcsendesült.

Az öreg asszony kopott fejkendője csücskét húzogatva, fázósan előre-hátra topogott. A hangja sirósan kérdezett:

— Mihály, szólj, rosszul vagy? — majd fia és lánya felé fordult: — gyertyát kellene gyújtani . . .

A haldokló nem figyelt fel az erőtlen hangra.

Julis az almáriomhoz lépett és a felső fiókból hosszú szentelt gyertyát vett ki. Meggyújtotta és a beteg mellé, az asztalra állította.

Az öregasszony összekulcsolta kezét és egy székre húzódott az ágy mellé. A fiatalabb Szántó apja fölé hajolt, sajnálkozó kemény arccal és eldobta cigarettáját. Julis az almáriomra támaszkodva, visszafojtott lélekzettel várt. Schultz, a vő, tanácstalanul állt és nagy, csontos kezét rakta egyik zsebéből a másikba. Nem tudta mit kezdjen vele. Imádkozni nem szokott. Nem is igen tudta, mint szokás ilyenkor egy haldoklónál viselkedni.

A beteg arca fájdalmasat rándult és kisímult. Megszűnt mellkasa gyors emelkedése. Egy utolsó, lassú rándulás után összeüppedt.

Az öregasszony szemében könnycsepp és szomorú emlékezések fátyolosodtak. Negyvenháromévi házasság után magáramaradt. Felállt. Lecsukta a halott ráncos szemhéját, hülő kezét mellén összekulcsolta, közelebb húzta a gyertyatartót és a dunyhával állig takarta az öreget. A haját megegyszer félresímitotta és fáradt könnye a halott békülő arcára cseppent.

A többiek álltak. Kinn szél sívított föl és megrezzentette az ablaktáblákat.

Szántó Ferenc új cigarettára gyújtott. A világháborúban sokan haltak meg mellette. Kemény szívvel fogadta az elmúlást.

Az öregasszony csendesen suttogott magában, olykor megcsuklott a sírástól. Julis is elsírta magát. Schultz, a lakatos bánatosan lógatta kopaszranyírt fejét és a földet piszkálta bakancsa orrával.

Reggelig ki-bejártak a házban. Schultzék szobájából kihordták a bútorokat. Vízet melegítettek a katlanon és megfürdették az öreget. Keveset beszéltek.

Hajnalban az ifjabb Szántó felesége, Ilona is átjött. Hogy nem jött haza Ferenc, tudta, hogy bekövetkezett a vég.

— Szegény tata . . . — motyogta, hogy az öreg szürke arcába nézett.

Reggel a gyerekek is összebújtak az ajtó előtt.

— Meghalt ám a nagytata . . . — ujságolta a kis Szántó Sanyi Schultz Annuskának, aki nyugodtan aludt reggelig egy házban a halottal.

— Meghalt? . . . — bámult Annuska, de nem igen értette meg, hogy ez mit jelent.

A nagyobb gyerekek, Szántó Pista és húga Ágnes, Jánosnak a gyerekei hallgattak. Ők már láttak halottat és temetést, mikor másik nagyapjuk, az öreg iskolaszolga meghalt.

— Most nem kell az iskolába menni — mondta Pista, — de azért nem jó, ha meghal a nagytata. — Féltek a sírástól és a sok ideges felnőtt embertől.

Schultz biciklire ült, hogy bejelentse a halálesetet a parókián és az anyakönyvvezetőnél. Beszól a gyárba is, ma és holnap nem megy munkába. Értesíteni kell a kisvárosi rokonságot is és koporsót rendelni a temetkezési vállalatnál.

A fekete koporsószállító, ládaszerű nagykocsi megjött délelőtt. Nagy robajjal állott meg a kapu előtt.

— Ide kell a koporsó? . . . — kérdezte a kocsis nyersen, mély, borízú hangján.

— Ide, ide — mondta Ferenc és kinyitotta a nagykaput, hogy a keskeny kiskapuban ne erőlködjének hiába.

Felállították a ravatalt. Az öreget koporsóba helyezték. Fehér ingében, tisztára mosott ceig ruhájában ünnepélyesen feküdt, mintha aludna, békés életénél is békésebben.

Felállították a gyertyatartókat, a kopott ezüstözött angyalkákat és a horpadt szenteltvíztartót. Az itt-ott szakadt drapériát is felszegezték az ajtóra és a kapufélfára.

Az elmúlás csendes ünnepélyessége szétterjedt. Az öregasszony ismételten keresztet vetett. Menye, Ilona pálinkás üveget hozott és a kocsisnak nyújtotta:

— Fogja . . .

— Isten nyugosztalja . . . — mondta a kocsis és nagyot kortyintva, az öreg felé bólogatott.

Schultz is megérkezett izzadtan.

— Ki kellett fizetnem ötévi elmaradt egyházadót — sóhajtotta és megtörülgette a biciklijét.

— Lajos fiam, voltál a halottastársaságnál is? — kérdezte az öreg Szántóné.

Tarhonya csinálásából mindkettőjük részére fizetgette egy temetkezési egyesület tagsági könyvét, megkoplalta, hogyha valamelyikük elhunyna, jusson a temetésre.

— Voltam, anyám. Itt a pénz, ami megmaradt. — A zsebéből öt darab százdínárost húzott elő. — Mindent kifizettem.

— Ilona, te hozol lisztet, kalácsot sütünk. Feri majd hoz pálinkát a virrasztóknak. Menj fiam a Mári nénihez, ő olcsóbban adja.

Apró készülődésekkel, ide-oda ténfergéssel telt el a nap. Várták estére a virrasztókat. A temetés csak holnap délután lesz. A pap négy órára jön.

Schultznak terhére volt ez a népies, vallásos halottkultusz. De mit tegyen? Az öregek a békevilágból maradtak itt. Hadd takarítsák el az apóst az ő gondolkodásuk szerint: tisztességesen.

* *
*

Zsellér családból, zsellér mindenhezértésből jött Szántó Mihály, mint a legtöbb munkás e vidéken. Társai Burinak nevezték. Még gyerekkorában ragadhatott rá ez a tréfás csúfnév, az öreg sem emlékezett rá, hogyan. De mindenki Burinak nevezte.

Kamasz korában markot vert. Később önálló részt fogott és kaszált, sovány, ifjú testét erőltetve. Aratómunkában ismerkedett meg a feleségével. Összemelegedtek. Összeszedték kis szegénységüket és egybekeltek.

Az asszony, Mihalik Teréz, már tizenkétéves korában marokverőként próbálkozott, hogy piciny, árva életét tengesse. Majd beleszakadt, de fősvény nagybátyjának, aki nevelte, beszámolt a résszel. Aztán, hogy a mozgékony kereskedelmi tőke összeszedte a vidék jószágát, baromfiját és szállította a külföldi úrikonyhákra; kopasztani járt Szántóné a baromfikereskedőkhöz. Ha időnként megszűnt a kopasztás, tarhonyát készíteni járt „jobb” házakhoz. Szép, sárga tarhonyát gyúrt és naphosszat dörzsölgette a sárga tészta a rostában.

Szántó Mihály is városi munka után nézett.

— Gyere az építésekhez — mondta egy kaász komája, akivel több részt húztak ki együtt, — a munka is állandóbb.

Szántó napszámosnak állt a kőművesek mellé. Naphosszat hordták a maltert, labdázták fel a téglát. Nagyrészt olasz, meg

sváb kőművesek építettek házakat a polgárosuló vidék számára. Mindenféle munkára befogták a pallérok a napszámosokat. Keverték Szántóék a maltert, meszet oltottak és később cementet vegyítettek. Fényesre csiszolták a házak alján a cementszegélyeket.

— Hórukk! Hórukk! Emelték az állványokat szédületes munkaritmusban. Hordták a téglát, törték a cementbe a követ, betonoztak, kubikolták a földet az alapozásnál.

Szántó Mihály egyike volt a munkahadsereg névtelen hőseinek, akik tájunkon belemarkoltak a munkába, az egykori Bácska északi felén. Mikor a feudális vidék kunyhókkal teli városfalvaiba cementfalakat, palotákat, városházát és új templomokat ékeltek, bérháztelepeket és épülettömböket. Kiss Lajos híres építész-vállalkozó munkásaként huszonöt-harminc évig tolt a talicskát és cipelte a malteros ládát.

Őt gyereket hozott a világra a soványka Szántóné. Kettő csecsemő korában meghalt, e vidék megszokott gyermekhalandósága szerint. Nem birták jól a mákhajat és az egésznap magukra hagyatottságot saját piszkukban.

Szántó is dolgozott, felesége is iparkodott. Talán, ha nagyon koplálnak, nagyon zsugoriskodnak, egy kis házat összekapartak volna, meg egy kis szőlőt; a kis szőlő mellett budárkodott volna öregkorára Szántó.

De őt is megkapta a zsiros vidéki városok békebeli levegője. Ivott, danolászott, mulatott a nagyvállalkozó, a kereskedő, a kisiparos; mulatott a dzsentrí, a polgármester; ivott, mulatott a napszámos is.

Szombaton este Szántóné sírva járt az ura után.

— Mihály, az Isten áldjon meg, gyere haza! . . .

— Nem megyek! — vágta ki hetykén. Te kerested ezt a pénzt vagy én?!

Később már élesen sírta az asszony:

— Nem szégyelled magad, a gyerekek rongyosak, nekem nincs egy rendes papucsom és te még az eszedet is eliszod! . . .

— Fogd be a szád! — volt az örökös felelet.

Az asszony hallgatott, sírt, imádkozott és dolgozott. Valahogy nevelte a gyerekeket. Ahogy nőttek, inasnak adta őket.

Kis örökséget kapott kézhez Szántó, mikor az édesanyja meghalt. Három napig húzatta cigányokkal. Meztéláb táncolt az asztalon a borosüvegek közt.

— Csuhaj, sohse halunk meg!

Még a cipőjét is elitta. Negyednap állt munkába.

Mire a gyerekek felcseperedtek, Szántóné belebetegedett a sok tarhonyacsinálgatásba, mosásba, koppasztásba. A szüntelen munkától szívtagulást kapott. Lassabban megy, lassabban dolgozik.

De az öreg csak iszik és danolászik. Haza-hazavisz a keresetéből is már, de nem áll egészen kötélnek.

— Danójj, Buri! — mondják a cimborái. Nem sokat kéreti magát. Jó hangja van, rázendít:

Gatya Mári libája
Belement a Tiszába . . .

— Danoljon, Buri bácsi, — biztatják a fiatalabbak is.

Danolt és a pénzét elnyelte a kocsmá. Mikor vidéken dolgoztak és két-három pohár bort rendeltek neki társai, éjjelig is elviccelt, mesélt, nótázott. A faluvárosi világ babonás eseteit és paphistóriák huncutságait mesélte kifogyhatatlanul. Ilyenkor ragyogott sunyin sovány arca, kajla bajúszát felfelé pederte pipája mellől és félrevágta a kalapját. Munkaközben is sokat tréfálkozott. Életunt sohse volt.

— Tudod-e öcsém, — kérdezte az egyik fiatal munkástól — mi különbség a kopó kopókája és a szopó szopókája közt?

A legény nem tudta. Szántó sárga fogai közé nyomta a pipát és nevetett.

— Hm. A kopó kopókája szopik és a szopó szopókája kopik — mondta sercintve. Valamiféle úriembertől hallotta ezt a viccet.

A világháborúban is megőrizte síksági humorát. Ferenc fiával együtt szolgált. Fiát a nehéz gyerekelet és a háború megkeményítette. Szívós anyjára ütött.

Az öreg Buri itthon sose verekedett, mindenki szerette. Nem érdekelte őt, hogyha délben evett, akad-e estére ennivaló. Ha este lefekühdhetett, sose törte a fejét, lesz-e holnap este is feje alatt párna. Egész életében a pillanatnak élt.

Sose volt szervezett munkás. Ha akadt is egy-egy józanabb társa, aki figyelmeztette:

— Te Buri, nemcsak a pipa, a bor, meg a paptörténetek a fontosak a munkásnak! Az is fontos ám, hogy mi lesz velünk! — Nem hallgatott rá.

— Hagyjad, komám, — mondta, — a legjobb dolog hajnalig mulatni és fittyet hányni a világra! Legjobb nem gondolni semmire.

A világ sorsa nem érdekelte és továbbra is széles nevetéssel mesélte a sikamlós, borsos históriákat pappal, cigánnyal, miegyébbel.

S a háború és forradalmak után, a vidéki szakmunkások szaporodása következtében, mindjobban háttérbe szorult az öreg. Egy darabig a cementgyárban is dolgozott. De többször-többször betegeskedett és elbocsájtották. A máját fájlalta. A sok ital ártott meg neki.

Ha jobban érezte magát, itt-ott munkát vállalt. Földet, homokot lapátolt, az építéseknel ásta a fundamentumot ezután is.

De ahogy a lendülő termelés válságba került, mind szürkébb, mind jelentéktelenebb lett az öreg. Kevesebbet keresett, kevesebbet nótázott és néha — bár jól érezte magát, munkaképesnek, — munkanélkül is maradt már.

Legyengült. Hogy is bírja ilyen vézna emberke a legnehezebb munkát harminc, lázasan építő esztendőn át? Ha meglassúdott a munkában, a hajcsár mindjárt észrevette:

— Gyöngülünk, gyöngülünk, tatám?

— Birom én, — restelkedett az öreg.

A bankokból mentett pénzekben épülő palotákban bakterkodott éjjelente. Reggelig teleszitta magát pálinkával és vállára vetve a zsákbagyújtott hulladékfát, a munkásokkal viccelve indult haza aludni.

— Pálinkás jóreggelt, Buri bátyám!

— Aggyon isten neked is. Én már szítyomoztam.

Színház, mozi nem érdekelte. Írást nem ismert.

Mostanában sokat betegeskedett az öreg. Kikopott a munkából és végkép megcsendesedett. Szegénységi bizonyítvány alapján látogatta olykor a városi orvos és oltásokat adott az öregnek, hogy kizavarja dagadó lábaiból a vizet.

Az asszony sovány leveseket főzött. Íztelenül ették.

Az öreg Buri visszaemlékezett ilyenkor.

— Ej, mikor Baján dolgoztunk, olyan halpaprikást ettünk, hogy még az ujjunkat is nyaltuk utána! . . .

— Persze, te ott halpaprikást ettél, meg a jó baranyai borbul beszedtetek. Én meg itt a gyerekekkel kínlódtam sóba-vízbe levesen . . .

Egykori társai fizettek olykor egy-egy pohár bort kedvelt Buri bácsijuknak.

— Mihály, az orvos eltiltotta az ivást, mégis iszol? Nem jóra visz az, hallod! . . . — sopánkodott az öregasszony, ha észrevette, hogy Szántónak a szemei élénkebbek és a bajúszát hegyesebbre feni.

— Egyszer úgy is meg kell halni, — motyogta az öreg és leült az udvar sarkában, cseréppipáját szortyogtatva.

Vasárnaponként kiült az uccára. Alacsony asztal körül gyülekeztek a kisucca zsiroskalapú idősebb dolgozói. És estelig verték az asztalka körül, rozoga kisszékekre kuporodva, a piszkos kártyalapokat. Gyufaszálakért viaskodtak. Izzadva, lihegve, a nagy játékosok izgalmával.

Az öreg Szántó kibicelt csak.

— Buri, ugorj be! — Hitták, ha negyedik játékos hiányzott. Ez azonban ritkán fordult elő. Többnyire tizen-tizenötön szorongtak az asztalka körül és lesték az évszázados játék fordulatait.

Nyári hétköznapokon elüldögélt Szántó a sivár udvar vala-

melyik árnyékbaeső sarkában, egy rossz vödör tetején és pipáját szívogatta, vagy tisztogatta.

Kovakővel és acéllal csiholt szikrákat az égetett rongyra és azzal gyújtotta meg az uccán gyújtott bagót.

A munkásbörzére is el-eljárogatott munkanélküli segélyért és az útközben összegyűjtött cigarettavégekből fedezte nagy dohány-szükségletét. Mert felesége nem adott pár garasából dohányra.

— Eleget elherdáltál! — volt az örökös nóta.

Jó a bagó is a pipában. Ha a füst a feje körül bodorodott, merengve nézett utána és az agyondolgozott, elfecsérelt évek terhét ellefejtette.

Vizet hordott a ház népének. De már az is nehezeére esett. Szuszogott a vízfordástól. Beteg mája elnyomta lélekzetét.

— Már ezt sem birom, — tépelődött.

Elmaradt a munkabörzéről és a kútról is. Otthon üldögélt. Eltűnt az uccákról. Aztán lefeküdt. De már nagyon gyorsan szaporodott a víz a lábaiban. Haladt a dagadás fölfelé. Kínlódva ült tel az ágyon, hogy a borbély borotválhassa.

És egy őszeleji estén örökre lehunyta fáradt szemét.

* * *

Délután kisütik a halottas kalácsot. A gyerekek örülnek a kisütött, ropogós fonott kalácsnak. Jóízűen esznek. Az evésről eddig mindenki elfeledkezett. Parázs osztozkodás folyik.

— Édesanyám, én is kérek! — Én is, én is! . . .

Éhesek és örülnek a falatnak. A gyermekek gyomra követel. A délután eszegetéssel telik el. Olykor egy-egy távoli rokon megy a ravatalhoz. Pár percig imádkozik, hümmög. És elmegy.

— Virrasztani nem jöhetnek, — mondja az egyik csendesen.

Ahogy a sárgás őszi nap lemegy, lassan gyülekeznek a virrasztók. Többnyire öreg napszámosok, budárok, kisparasztok a szomszédságból. És feketés kartonruháikban a feleségeik, majdnem egyforma öregasszonyok. Csak az arcukra keményedett több, vagy kevesebb keserű vonásról lehet őket egymástól megkülönböztetni. Jönnek és a szenteltvíztartóból egymásután meghintik a halottat; letérdelnek, vagy csak állva keresztet vetnek. Beszélgetnek. Leülnek, törnek a foszlós fonottkalácsból.

A férfiakat pálinkával kínálják.

Néha felzendül egy-egy vallásos paraszti ének, melynek misztikum a mögött a ki nem élt, elherdált vágyak és örömök siratása zúg.

A gyerekek nyugtalanul alszanak a hátsó szobában. Ifjonti szendergésüket a halotti ének szomorúsága zavarja.

Ki éjfélíg marad, ki hajnalig. Némelyik öreg ember becsíp az olcsó pálinkától és végeszakadatlan, hangosan mesél az elhunytól.

— . . . Mikor a szivaci út mellett kapáltunk . . . — mondja-mondja, bár alig figyel rá valaki.

A gyertyák lángja álmosítóan libeg. Az elhasznált levegő a szobában lenyomja a lángot. A gyertyafüst, az enyhe halottszag és az izzadt embertestek szaga furcsa keverékben párolog.

Lassan megvirrad. A virrasztók hazacsoszognak. Kijön mindenki az udvarra és egyszerre fellélegzenek.

A ház népe álmosan szédeleg a borongós reggelen. Schultz lefekszik. Már a második éjszaka nem aludt. Nem bírja ezt a tétlen álmatlanságot.

— Julis, te is lefekhetnél — mondja. — Feri felesége hazament az este aludni, jól tette. Szegény öregünknek már úgys mindegy.

Valamennyien ledőlnek ruhástól. Csak az öregasszony ül a folyosón egyedül és a fonnyadó, leveléthullajtó vadszőlőt nézi a ház előtt. Már nem sír. Megnyugodott.

Szántónén nem látszik meg a hatvan esztendő. Szelíd, valamikor szép arcán nem látszik meg a negyvenháromévi nehéz házasság. Szívósan, mozdulatlanul ül.

Ezután majd ő is megnyugodhat. Évente néhányszor kilátogat a temetőbe, pár szál virággal. Eltengődik, mint ahogy eddig is eltengődött. Kacsát, csirkét árul hetipiacokon, avval is keres egy-két garast. Meg tarhonyát csinálgat másnak. Amig bírja. A sarki, vastag kereskedő profitját növeli és polgári házak tarhonyakészletének szép sárga színe, az ő szakavatott, dolgos kezét dicséri. Egészen megöregszik és közben a kis öreg dorbézolásai felejtődnek. Elfelejtji majd, hogy a gyerekeknek hányszor nem volt mit enniök és az öregnek sem volt cipője, mégis ott táncolt az asztalon hajnalig, míg a heti kereset futotta. Az az emlék marad csak meg, hogy milyen hetykén vágta félre a kalapját, ha megivott legalább egy félliter buckait és ilyenkor milyen szépen énekelt. És mosolygós anekdoták arról, hogy az öreg milyen kétségbeesetten ragaszkodott a pipájához, bár az orvos eltiltotta a dohányzástól. Betegen is ki-kiszőkött az uccára, mikor a felesége nem látta, hogy bagót szedjen.

És egyszer majd az öregasszony is így elcsendesedik. Itt maradnak a szilaj kis unokák, akik értetlenül állnak most a ravatalnál, akik most is enni kérnek s akik egy jobb világ reménysegei.

* *
*

Az udvar sarkában a gyerekek játszanak. Pista megtalálta egy farakás alatt az öreg elrejtett gyújtókészülékét.

— Nagymama, nézze, a! . . . — mutatja diadalmas ábrázattal.

Nagyanyó fáradtan felfigyel és elmosolyodik. Mit fel nem kutatnak ezek a gyerekek!

Asszonyok jönnek, akik csak most, a hetipiacon hallották, hogy az öreg meghalt. Később öregemberek, egykori részestársak és mulatópajtások. Mindig több és több ember között terjed el a halálhír. Csak annak az esetnek volt ilyen nagy híre, mikor az öreg elverte kis örökségét.

A déli melegség felkölti az alvókat. Ímmel-ámmal esznek valamit.

Délután három óra felé már gyülekeznek az emberek a temetésre. Jön a szomszéd szőlősgazda lompos felesége. Egy kis pincér is jön, aki pikoló korában mulatni látta az öregot. Ez a pincér mindig trágár vicceket mond, most is a gyülekezők között folytatja mondókáját.

— Azt mondja a pap a rabbinak . . . — de hangja elvesz a tereferében.

Lakatosok jönnek a szomszédságból.

Jönnek, már csak a templom és a temetés iránt érdeklődő nyugdíjasok. Ujdonságra éhes, hétköznapokból kikököteni akaró öreg és fiatalasszonyok. Napszámosok, betonozók a város minden részéből, akik együtt dolgoztak az öreggel, huszonöt-harminc éven keresztül. Építőmunkások jönnek és egy cserepezőmester. Jön egy orrtövén rákos, halálbakészülő, zsugori nyugdíjas faklumpában. Az a hír járja felőle, hogy tízezreket rejteget a szalmazsákjában, de enni nem mer.

Azok jönnek legszámosabban, akik a haláltól remegnek és fõgondjuk az elmúlás.

Az öregasszonyok szipognak, sírdogálnak. Maguk se tudják mit siratnak. Talán ezt a barna, vagy fekete koporsóba szürkülő értelmetlen külvárosi életüket siratgatják. Mint nagy élményt jelentõ eseményre, gyülekeznek a temetésre.

Sovány, gunyorosságú, fiatal pap száll le a fiakkerrõl. Bemegy a ravatalhoz. Elkezdi bent a szertartást. — —

Kihozzák az udvarra a koporsót. A pap fáradtan elmondja latin mondókáját. Öreg, kopasz parasztbácsi a kántor, rekedten énekbefog:

„Reszket minden tagom . . .“

Az asszonyok is belevágnak és mind erõsebben süvít a tudatlanok halálfélelme.

Énekelnek a nyugdíjasok is és énekel az öregedõ vastag fûszeres, aki ötven lánc jöldjét sajnálja ithagyni.

Az öreg Szántó egyetlen élõ testvére, csontos öregasszony is énekel és sír. Megszokott nagyhangon felcsuklik. Siratja szürkén, semmisen emberi életét. Ha nem sírna, meg is szólának érte.

Az öreg Szántóné nem sír. Keményen, feketén, hallgatagon áll és a pap szemébe néz. Most már nem sír. Elsírhatta minden

könnyét a kis öreg mellett. De megbocsájtott neki. Megszépült az öreg az emlékezésben. Minek bántsa a könnyeivel? Sose szerette életében a könnyeket. A két Szántó feleségestől, Schultz Julissal és a hét unoka egyszerűen, meghatottan állnak a szikár, csendes öregasszony mellett. Háború és józan kenyérharc megedzette őket. Sajnálják az öregot, de valami megkönnyebbülés is érezhető férfias magatartásukon: lassan elhullik a küzdelem felelőssége elől kitérő, mámorba menekülő régi nemzedék.

A siránkozás és az ének elhalkul. A koporsót a kocsiba teszik, föléje a kicsiny virágcsokrokat. Megindul a pap és a gyászmenet.

Az öregasszony túlnéz papon, életen.

— Gyerünk, anyám, — súgja halkan Ferenc.

Akik ráérnek, elkísérik a halottat. Az összegyülekezett nép nagy része dolga után siet.

Elviszik a kis uccából a szürke öregot és leteszik a homokos sárga földbe. Emlékül marad utána egy szegényes fejfa és éhes-dolgos fiai és elevenszemű unokái: a Jaszi-bara sarának gyermekei.

Laták István

NÉHÁNY SZEMPONT A PARASZTDÓSSÁGOK RENDEZÉSÉHEZ

A parasztvédelmi törvény után jónéhány évet váratott magára a „parasztdósságok rendezéséről szóló törvény“. Hogy ez a valóságban milyen értékeket rejt magában, az csak akkor dől el, ha a kérdést a parasztság gazdasági helyzetének szempontjából vizsgáljuk.

A háború után világszerte elharapózott agrárkrízis 1925-ben érkezett el Jugoszláviába. A gazdasági bomlás azonban nálunk speciális helyzetüknél fogva talán még nagyobb méreteket öltött, mint más államokban. Mezőgazdaságunk meglehetősen elmaradt a többi agrárországokéhoz viszonyítva. Ezt az agrárreform nem csak hogy nem orvosolta, hanem még inkább kihangsúlyozta. Az adó, vám, hitel, valuta és tarifa politikánk semmiképpen nem járult hozzá a viszonyok megjavításához. A mezőgazdasági válság így 1925-től kezdve mindnagyobb méreteket öltött. Az ipari válság csak meggyorsította a krízis minden egyes mezőgazdasági ágra való átterjedését. Így az állattenyésztésben (különösen 1931—32-től) bor és gyümölcsstermelésben, a selyemstermelésben stb.

A válság mindenek előtt az árak esésében mutatkozott. A Privilegizált Agrárbank 1934-es kimutatása szerint az 1929-es áraknak megfelelően ilyen helyzet alakult ki: